

پایش، ارزشیابی و پیامدسنجی در توسعه پایدار

مفاهیم، فنون و ابزارها

تألیف

محمد شریف شریف‌زاده

علی اسدی

غلامحسین عبدالله‌زاده

سرشناسه	:	شریف‌زاده، محمدشریف، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	پایش، ارزشیابی و پیامدسنجی در توسعه پایدار: مفاهیم، فنون و ابزارها/ تألیف محمدشریف شریف‌زاده، علی اسدی، غلامحسین عبدالله‌زاده.
وضعیت ویراست	:	ویراست ۲.
مشخصات نشر	:	گلستان: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۵۵۳ ص.
شابک	:	978-622-6212-14-4
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	توسعه پایدار -- ارزشیابی Sustainable development -- Evaluation
موضوع	:	مدیریت طرح‌ها -- ارزشیابی Project management -- Evaluation
موضوع	:	طرح‌های عمرانی -- ارزشیابی Economic development projects -- Evaluation
شناسه افزوده	:	اسدی، علی، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده	:	عبدالله‌زاده، غلامحسین، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده	:	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
رده بندی کنگره	:	۵HL
رده بندی دیویی	:	۷/۳۳۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۷۹۶۹۱۸

دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

نام کتاب: پایش، ارزشیابی و پیامدسنجی در توسعه پایدار: مفاهیم، فنون و ابزارها

تألیف: محمدشریف شریف‌زاده - علی اسدی - غلامحسین عبدالله‌زاده

ناشر: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

چاپ و صحافی: نوروزی

نوبت چاپ: اول

مشخصات ظاهری: ۵۵۳ صفحه

تاریخ نشر: ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۰۰ جلد

قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۱۲-۱۴-۴

امور توزیع و فروش: گرگان، میدان بسیج، پردیس جدید، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

تلفن و نمابر: ۰۱۷-۳۲۴۳۷۶۱۳

کد پستی: ۴۹۱۳۸-۱۵۷۳۹

فهرست

۱	پیشگفتار نویسندگان
۵	فصل اول: مبانی و چارچوب مفهومی پایش و ارزشیابی
۵	اهداف فصل اول
۶	مقدمه
۶	مفهوم پایش و ارزشیابی
۱۰	سیر تحول ارزشیابی مدیریت‌ها
۱۲	عناصر ارزشیابی
۱۴	مسایل و موضوعات کلیدی مورد توجه در ارزشیابی
۱۸	پایش و ارزشیابی و مفاهیم دیگر: شباهت‌ها و تفاوت‌ها
۱۸	پژوهش و ارزشیابی
۲۲	ارزشیابی و حسابرسی
۲۵	ارزشیابی و نیازسنجی
۳۰	هدف‌ها و کارکردهای پایش و ارزشیابی
۳۵	کارکرد ارزشیابی در پیشبرد هم‌یادگیری در جریان مدیریت پروژه
۳۷	ارزشیابی و تعالی کیفیت
۳۹	کارکرد پایش در پیشگیری از پنجره‌های شکسته
۴۱	پارادایم‌های ارزشیابی
۴۱	پارادایم عقلایی
۴۴	پارادایم طبیعت‌گرا
۴۶	رویکردهای مختلف به ارزشیابی
۴۷	رویکرد فردی
۴۸	رویکرد مبتنی بر هدف (اثربخشی)
۴۹	رویکرد هدف‌آزاد یا پیامدگرا
۴۹	رویکرد مبتنی بر مدیریت
۵۰	رویکرد مبتنی بر مصرف‌کننده

- ۵۰..... رویکرد کارشناسانه یا مبتنی بر نظر متخصصان.
- ۵۱..... رویکرد مبتنی بر ناهمخوانی یا اختلاف نظر متخصصان.
- ۵۱..... رویکرد آزمایشی یا تجربی.
- ۵۲..... رویکرد طبیعت گرایانه و مبتنی بر مشارکت.
- ۵۳..... رویکرد تفحصی به ارزشیابی.
- ۵۴..... رویکرد پیامدسنجی.
- ۵۵..... الگوهای ارزشیابی
- ۵۶..... الگوی ارزشیابی هدف مدار.
- ۵۹..... الگوی ارزشیابی هم چهارسطحی کرک پاتریک.
- ۶۱..... الگوی ارزشیابی رمانش گری اجتماعی.
- ۶۱..... الگوی سیپ و شبکه اول.
- ۶۲..... الگوی ارزشیابی بیمایی.
- ۶۲..... الگوی ارزشیابی پاس سوپا.
- ۶۴..... الگوی ارزشیابی مبتنی بر اختلاف / ناهمخوانی.
- ۶۴..... الگوی ارزشیابی تبادل / مراوده ای.
- ۶۵..... الگوی ارزشیابی هدف آزاد.
- ۶۵..... الگوی ارزشیابی به عنوان عامل روشننگری.
- ۶۶..... الگوی ارزشیابی بسان خبرگی.
- ۶۶..... الگوی ارزشیابی مبتنی بر مدافعه (هم آوردی).
- ۶۷..... الگوی ارزشیابی قضایی.
- ۶۸..... الگوی ارزشیابی مشارکتی.
- ۶۹..... الگوی ارزشیابی اقتضایی یا راهبرد وضعیت خاص (3-S).
- ۷۱..... الگوی ارزشیابی اعتبارسنجی.
- ۷۳..... دسته بندی ها و گونه های مختلف ارزشیابی.
- ۷۵..... ارزشیابی تکوینی و ارزشیابی پایانی.
- ۷۸..... ارزشیابی فرآیند و ارزشیابی دستاورد.
- ۷۸..... ارزشیابی ضمن اجرا و ارزشیابی پس از اجرا.
- ۷۹..... ارزشیابی درونی و ارزشیابی بیرونی.
- ۸۱..... ارزشیابی مبتنی بر هدف و ارزشیابی مبتنی بر نیازها.
- ۸۱..... ارزشیابی همسو یا پیش خور، ارزشیابی برگشتی یا پس خور و ارزشیابی توانمند.
- ۸۲..... ارزشیابی پیش از اجرا، ارزشیابی ضمن اجرا (تکوینی) و ارزشیابی پس از اجرا (پایانی).
- ۸۳..... ارزشیابی زمینه، درونداد، فرآیند و برونداد (الگوی سیپ).

رویکردی جامعه‌شناختی به ارزشیابی: اثرات دیگربودگی، همذات‌پنداری، برداشت اول/آخر و کلیشه

نگری ۸۶

خلاصه فصل ۹۴

ارزشیابی فصل اول؛ ۹۵

فصل دوم: مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی مبتنی بر پیامدسنجی ۹۷

اهداف فصل دوم؛ ۹۷

مقدمه ۹۸

پاسخگویی در فرآیند توسعه: کارکردی برای پایش و ارزشیابی ۹۸

مفهوم و مصادیق پاسخگویی ۱۰۲

پاسخگویی اجتماعی ۱۱۰

پاسخگویی و تضمین از جانب رسانی صدای مردم و جامعه ۱۱۳

مشارکت و پاسخگویی ۱۱۶

ملزومات و سازوکارهای پاسخگویی در فرآیندهای مشارکتی ۱۲۰

مناسبت و پیوند پایش و ارزشیابی با پاسخگویی ۱۲۳

بهره‌گیری از سازوکارهای پایش و ارزشیابی در راستای پیشبرد پاسخگویی ۱۲۶

ملزومات نهادینه‌سازی پاسخگویی ۱۳۰

پاسخگویی و روشنفکری در قامت مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مناسبت آن با روشنفکری کاذب به عنوان

یک آسیب اجتماعی ۱۳۴

مدیریت پیامدگرا در راستای پیشبرد مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی ۱۳۸

پیامدسنجی: مفهوم و کارکرد ۱۴۲

اهمیت و ضرورت پیامدسنجی ۱۴۷

ماهیت و مؤلفه‌های پیامدسنجی ۱۴۹

پرداختن به وزن مرده، جابجایی و جایگزینی در پیامدسنجی اجتماعی ۱۵۸

ردپای بوم‌شناختی: سرمشقی برای توسعه "ردپای اجتماعی" ۱۵۹

فرآیند روش‌شناسی پیامدسنجی اجتماعی ۱۶۴

گردآوری و بهره‌گیری مناسب از داده‌ها و اطلاعات در پیامدسنجی ۱۷۰

ملاحظات و ملزومات پیامدسنجی اجتماعی ۱۷۹

ارزیابی پیامدهای زیست محیطی (پیامدسنجی زیست محیطی) ۱۸۲

تعریف پیامدسنجی زیست محیطی ۱۸۳

تاریخچه پیامدسنجی زیست محیطی ۱۸۵

۱۸۷	روش های پیامدسنجی زیست محیطی
۱۸۸	روش های تخصصی
۱۸۹	فهرست های واری (چک لیست ها)
۱۹۱	ماتریس ها
۱۹۲	روش های همپوشانی
۱۹۲	شبکه ها و نمودارها
۱۹۲	تحلیل هزینه - فایده
۱۹۳	مدل سازی
۱۹۵	خلاصه فصل
۱۹۵	ارزشیابی فصل

فصل سوم: پایش (ارزشیابی مشارکتی: تسهیل یادگیری مبتنی بازاندیشی انتقادی ۱۹۷

۱۹۷	اهداف فصل سوم
۱۹۸	مقدمه
۱۹۸	رویکرد مشارکتی در مداخلات توسعه
۲۰۰	مبانی پایش و ارزشیابی مشارکتی
۲۰۵	مفهوم پایش و ارزشیابی مشارکتی
۲۰۹	ملاحظات عملی در پایش و ارزشیابی مشارکتی پروژه ها
۲۱۷	شناسایی مشارکتی نشانگرها (نشانگرهای پیامد)
۲۲۴	چالش های روش شناختی در پایش و ارزشیابی مشارکتی
۲۲۷	تسهیل یادگیری مشترک از طریق بازاندیشی انتقادی در پایش و ارزشیابی مشارکتی
۲۲۹	مفهوم و کارکرد بازاندیشی انتقادی
۲۳۲	یادگیری تجربی و بازاندیشی انتقادی در الگوی ارزشیابی مبتنی بر پرسش
۲۴۱	اهمیت بازاندیشی انتقادی مشارکتی پیوسته در پیشگیری از سندروم سکوت سازمانی
۲۴۴	یادگیری مشترک مبتنی بر تسهیم آموزه ها بین دست درکاران در جریان بازاندیشی انتقادی
۲۴۵	کارکرد تسهیلگری در پیشبرد بازاندیشی انتقادی در نشست های گروهی
۲۵۰	خلاصه فصل
۲۵۰	ارزشیابی فصل سوم

فصل چهارم: مدیریت پایش و ارزشیابی ۲۵۲

۲۵۲	اهداف فصل چهارم
-----	-----------------

۲۵۳	 مقدمه
۲۵۳	 موضوع پایش و ارزشیابی
۲۵۸	 فرآیند پایش و ارزشیابی
۲۵۹	 طراحی نظام پایش و ارزشیابی
۲۷۰	 محک‌زنی در پایش و ارزشیابی
۲۷۲	 مفهوم و کاربرد استانداردها در پایش و ارزشیابی
۲۷۴	 کاربرد سلسله‌مراتب هدف و چارچوب منطقی در پایش و ارزشیابی
۲۷۴	 مفهوم و ساختار سلسله‌مراتب هدف
۲۷۶	 سلسله‌مراتب بنت: نمونه‌ای از سلسله‌مراتب هدف در برنامه‌های ترویجی
۲۷۸	 مفهوم و کاربرد رهیافت چارچوب منطقی
۲۷۹	 معرفی رهیافت چارچوب منطقی
۲۸۲	 تدوین ماتریس چارچوب منطقی
۲۸۸	 بهره‌گیری از رهیافت چارچوب منطقی
۲۸۹	 گام اول: ترسیم محدوده کلی و تعیین نقطه تمرکز پروژه
۲۸۹	 گام دوم: تصمیم‌گیری در زمینه چارچوب برنامه‌ریزی، واژگان و طراحی پروژه
۲۸۹	 گام سوم: انجام یک تحلیل و دست‌شروع و متصل
۲۹۱	 گام چهارم: توسعه راهبرد پروژه
۲۹۵	 گام پنجم: شناسایی و تحلیل مفروضات و خطرات
۲۹۹	 گام ششم: توسعه چارچوب پایش و ارزشیابی
۲۹۹	 تحول رهیافت چارچوب منطقی
۳۱۰	 برنامه‌ریزی و تدارک منابع و ظرفیت‌های مورد نیاز برای پایش و ارزشیابی
۳۲۰	 مسئولیت‌ها و وظایف پایش و ارزشیابی
۳۲۶	 پایش و ارزشیابی شایسته: بایدها و نبایدها
۳۳۱	 استانداردهای کیفیت ارزشیابی
۳۳۲	 سودمندی
۳۳۲	 قابلیت کاربرد
۳۳۲	 درستی
۳۳۳	 دقت
۳۳۷	 خلاصه فصل
۳۳۸	 ارزشیابی فصل چهارم

فصل پنجم: روش‌شناسی ارزشیابی: روش‌ها و فنون پایش و ارزشیابی ۳۴۰

۳۴۰	اهداف فصل پنجم؛
۳۴۱	مقدمه
۳۴۱	فرآیند روش‌شناسی در پژوهش‌های ارزشیابی
۳۴۷	طرح‌های ارزشیابی
۳۵۱	خطوط مبنا: تعیین مبنایی برای مقایسه
۳۵۴	تدوین و کاربرد شاخص‌ها و نشانگرها در پایش و ارزشیابی
۳۶۶	انواع منابع داده و اطلاعات در پایش و ارزشیابی
۳۶۶	انواع داده‌ها و اطلاعات
۳۷۵	انواع روش‌ها، گردآوری، تحلیل و گزارش‌دهی اطلاعات در پایش و ارزشیابی
۳۸۰	کاربرد روش‌های پایش در پایش و ارزشیابی
۳۸۷	فنون گردآوری، تحلیل و گزارش‌دهی اطلاعات در پایش و ارزشیابی
۳۸۷	روش‌ها و فنون پیمایش کمی بر نمونه‌گیری
۴۱۹	روش‌های بحث گروهی
۴۳۱	گزیندهایی برای تحلیل سوات
۴۳۱	الف) تحلیل میدان نیرو
۴۳۳	ب) ماتریس توزع
۴۴۴	ج) تحلیل سوات: جایگزین یا مکمل ماتریس سوات
۴۴۰	د) چارچوب سواتار: تلفیق ماتریس سوات و سواتار
۴۴۹	ه) رویکرد تلفیقی AHP-SWOT (A*WOT)
۴۴۹	و) ماتریس ارزشیابی راهبردی موقعیت و اقدام
۴۵۶	روش‌هایی برای اطلاعات دارای توزیع فضایی
۴۶۴	روش‌هایی برای ارزیابی سیر زمانی تغییرات (انگاره‌های تغییر زمان‌مدار)
۴۷۳	روش‌های تحلیل پیوندها و روابط
۴۷۳	تصاویر غنی (یا نقشه‌های ذهنی)
۴۷۴	نمودار جریان پیامد (نمودار علت-اثر)
۴۷۶	نگاشت نهادی و نمودار پیوند نهادی (یا نمودار ون/چاپاتی)
۴۸۳	چرخ (تار عنکبوت) پایش و ارزشیابی
۴۸۶	نمودار نظام‌ها (یا درونداها - برونداها)
۴۸۷	روش‌های رتبه‌بندی و اولویت‌بندی
۴۸۷	نقشه‌کشی اجتماعی یا رتبه‌بندی وضعیت رفاه و خوشبختی

۴۹۰	نمره دهی ماتریسی
۴۹۵	نمودارهای رتبه بندی و پاکتی
۴۹۷	تحلیل جنسیتی در پایش و ارزشیابی
۵۰۷	ارزشیابی اقتصادی طرح ها و پروژه های توسعه
۵۱۵	رسانش و نشر نتایج پایش و ارزشیابی
۵۱۹	خلاصه فصل
۵۲۰	ارزشیابی فصل
۵۲۲	منابع و مآخذ
۵۲۳	الف) مع فارسی
۵۳۰	ب) منابع انگلیسی

پیشگفتار نویسندگان

برخی افراد اغلب در انجام پایش و ارزشیابی به دلیل وجود شیوه‌های مختلف و نیز وجود این تصور که هر کسی می‌تواند از عهده پایش و ارزشیابی برآید، دچار ابهام و سردرگمی می‌شوند. در این کتاب، پایش و ارزشیابی بسان یک کار حرفه‌ای در نظر گرفته شده است که اصول و قواعد خاص خود را دارد. هر چند کمتر انتظار می‌رود افراد بدون تجربه و تخصص لازم در نقش معلم، پزشک، مهندس، حسابدار و مانند اینها ظاهر شوند، با اینحال هنوز هم برخی با رویکرد غیر حرفه‌ای می‌پندارند هر فردی می‌تواند به خوبی از عهده انجام وظیفه پایش و ارزشیابی برآید. این تصور ممکن است کمابیش در مورد ارزشیابی‌های غیررسمی در ارائه تشخیصی صحیح باشد، اما بی‌تردید ارزشیابی نهادمند رسمی نیازمند برخورداری از تخصص و توان حرفه‌ای در حوزه پایش و ارزشیابی است. بنابراین پایش و ارزشیابی اصولی به عنوان یک کار حرفه‌ای نیازمند آموختن دانش و مهارت مربوطه و آشنایی با اصول و فنون کار و ممارست و کسب تجربه در این زمینه است. این کتاب عمده‌تاً ماحصل بازخوانی و بازنویسی اثر قبلی نویسندگان^۱ بر پایه بازخوردهای خوانندگان و نیز بازآفرینی بود. نویسندگان در نتیجه تدریس، پژوهش ارزشیابی و البته مطالعه انتشارات جدید در این حوزه بوده‌اند. دست در این اثر کوشیده شده است تا حد امکان توازن بین معرفی بنیان‌های نظری و مفهومی از یک سو و کاربردی بودن (از طریق معرفی روش‌ها و شیوه‌ها) از دیگر سو رعایت شود. در این بین، با در نظر گرفتن این واقعیت که بیشتر کتاب‌های منتشرشده در حوزه کاری دانشگاهی نویسندگان به صورتی دستورالعمل‌وار به زبانی ساده و کاربردی (به عنوان یک ویژگی مثبت) نگاشته شده؛ در این کتاب تلاش شده است تا مبانی نظری و مفهومی پایش و ارزشیابی بیشتر مورد توجه قرار گیرد. از جمله ابتکارات نظری و روش‌شناسی مطرح شده در این کتاب می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: طرح الگوی سیپی (CIPPI) (توسعه الگوی سیپ)، طرح چهار کتاب سواتار (SWOTAR) به عنوان ماحصل تلفیق ماتریس سوات و تحلیل سوات، تعریف کارکرد پایش و ارزشیابی در پیشگیری از سندروم سکوت سازمانی و "پنجره شکسته"، تاکید بر افزودن "پیامدسنجی" به پایش و ارزشیابی (پیوستگی پایش، ارزشیابی و پیامدسنجی (M, E&I)، معرفی بازاندیشی انتقادی مشارکتی بر پایه پراسیس و یادگیری تجربی در جریان پایش و ارزشیابی، معرفی ردپای بوم‌شناختی به عنوان سرمشقی برای توسعه "ردپای اجتماعی"، رویکرد هرمونتیکی به پژوهش‌های ارزشیابی، تاکید بر حرفه‌گرایی در پایش و ارزشیابی با تعریف استانداردهای کیفیت ارزشیابی شایسته و نیز شرح خدمات پایش و ارزشیابی. در سراسر کتاب، جهت انسانی‌تر و زنده‌تر نمودن متن، برگزیده‌ای از آموزه‌های حاصل از تجربه زیسته نویسندگان در زمینه پایش

۱. ارزشیابی پیامدگرا در فرآیند توسعه پایدار: راهنمای پایش و ارزشیابی پروژه‌های توسعه روستایی. (تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد تهران، ۱۳۹۰).

و ارزشیابی روایت شده است. در تدوین این کتاب از منابع متعددی کمابیش^۱ بهره گرفته شده و تلاش بر این بوده است تا به استاد به آنها، اصول اخلاق علمی مبتنی بر امانت‌داری رعایت شود.

این کتاب در پنج فصل نگاشته شده است. فصل اول به طرح کلیات یا چارچوب مفهومی اختصاص یافته است. بنابراین در ابتدای این فصل، مفهوم پایش و ارزشیابی با طرح مفاهیم و عناصر آن تعریف و شباهت و تفاوت آن با مفاهیم مرتبط (پژوهش، نیازسنجی و بازرسی و غیره) بیان شده است. در بخش بعدی، با رویکردی تاریخی، سیر تحول ارزشیابی در چند نسل به صورتی گذرا بررسی شده است. در ادامه، پارادایم‌ها، رویکردها، دسته‌بندی‌های مختلف ارزشیابی با رویکرد مقایسه‌ای معرفی شده است.

در فصل دوم به مبحث "مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی مبتنی بر پیامدسنجی" پرداخته شده است. این فصل در دو بخش مرتبط با هم تدوین شده است. در بخش اول این فصل به مبحث پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی پرداخته شده است. مفهوم و مبنای پاسخگویی و پاسخگویی اجتماعی، کارکرد پاسخگویی، مشارکت و پاسخگویی، مناسبت و پیوند پایش و ارزشیابی با پاسخگویی و بهره‌گیری از سازوکارهای پایش را در بخش دوم، راستای پیشبرد پاسخگویی در بخش اول شرح داده شده است. پیامدسنجی در پیشبرد مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی بخش دوم این فصل را تشکیل می‌دهد. در ابتدای این بخش، مفهوم و کارکرد، نسبت و ضرورت پیامدسنجی و مؤلفه‌های پیامدسنجی معرفی شده است. در ادامه، "وزن مرده، جایجایی جایگزینی" در پیامدسنجی و ردپای بوم‌شناختی به عنوان سرمشقی برای توسعه "ردپای اجتماعی" شرح داده شده است. در پایان این فصل نیز فرآیند روش‌شناسی پیامدسنجی اجتماعی معرفی شده است.

در ابتدای فصل سوم، با عنوان "پایش و ارزشیابی مشارکتی: تسهیل یادگیری مبتنی بازانديشي انتقادي"، اهمیت و مبانی رویکردهای مشارکتی در توسعه شرح داده شده است. سپس به معرفی مفهوم پایش و ارزشیابی مشارکتی پرداخته شده است. در بخش بعدی، جنبه‌های ارزش‌شناسانه پایش و ارزشیابی مشارکتی، شامل ملاحظات میدانی، اقدامات کلیدی و نیز شیوه‌شناسایی مشارکتی نشانگرها مورد بحث واقع شده است. سرانجام در پایان این فصل، به اهمیت و چگونگی بازانديشي انتقادي در پایش و ارزشیابی مشارکتی مبتنی بر الگوی "پراکسیس" پرداخته شده و برخی فنون و اقدامات برای این منظور معرفی شده است. در فصل چهارم که به مدیریت پایش و ارزشیابی می‌پردازد، فرآیند پایش و ارزشیابی و طراحی نظام

^۱ از این جمله می‌توان به منبع زیر اشاره نمود:

European Commission (1997). *Evaluating EU expenditure programmes: a guide. Ex post and intermediate evaluation. First edition, January 1997.* [EU Commission - Working Document]

این اثر گویا در ایران نیز به شرح زیر ترجمه و منتشر شده است: مبانی و مفاهیم ارزشیابی برنامه‌های عمرانی. ترجمه: محمد اثنی

عشری و احمد باقری. ناشر: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی، دفتر نظارت و ارزشیابی، ۱۳۸۲.

پایش و ارزشیابی، برنامه‌ریزی و تهیه منابع و ظرفیت‌های مورد نیاز برای پایش و ارزشیابی، محک‌زنی، کاربرد سلسله مراتب هدف، و دریافت چارچوب منطقی و مسئولیت‌ها، وظایف و چالش‌های پایش و ارزشیابی مورد بحث قرار گرفته است. سرانجام در ابتدای فصل پنجم با موضوع معرفی ابعاد و عناصر و فرآیند روش‌شناسی ارزشیابی، انواع طرح‌های پایش و ارزشیابی معرفی شده است. در همین ارتباط، خطوط مبنا به عنوان مبنایی برای مقایسه، محک‌ها به عنوان ملاک‌ها و معیارهای پایه و تدوین و کاربرد شاخص‌ها و نشانگرها در پایش و ارزشیابی مطرح شده است. در ادامه این فصل، انواع منابع داده و اطلاعات در پایش و ارزشیابی، شیوه‌های گردآوری، تحلیل، تفسیر و گزارش‌دهی یا رسانش نتایج پایش و ارزشیابی تشریح شده است. در بخش پایانی این فصل نیز انواع روش‌ها و فنون پایش و ارزشیابی در چند گروه، شامل روش‌ها و فنون پایش مبتنی بر نمونه‌گیری، روش‌ها و فنون اصلی پایش و ارزشیابی، روش‌های بحث گروهی، روش‌هایی برای اطلاعات دارای توزیع فضایی، روش‌هایی برای ارزیابی و تحلیل سیر زمانی تغییرات، روش‌های تحلیل پیوندها و روابط و روش‌های رتبه‌بندی و اولویت‌بندی معرفی شده است. این روش‌ها و فنون در مراحل مختلف فرآیند پایش و ارزشیابی، شامل گردآوری داده‌ها و اطلاعات، تحلیل و تفسیر و ارائه یافته‌ها و نتایج پایش و ارزشیابی مورد استفاده قرار گیرند.

نویسندگان از تلاش‌های سرکار خانم دکتر مهنوش شریفی بویژه در آماده‌سازی ویرایش نخست کتاب، سرکار خانم دکتر لیلا صفا عضو محترم هیات علمی دانشگاه زنجان و نیز آقای دکتر کریم نادری مهدی عضو محترم هیات علمی دانشگاه بوعلی سینا به پاس داوری علمی کتاب؛ همکاران محترم مرکز نشر دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان بویژه جناب آقای دکتر پهلوانی و دکتر شیخی در هموارسازی ارزیابی و چاپ کتاب؛ مدیریت محترم انتشارات دانشگاهی واحد تهران بویژه جناب آقای آرش در آماده‌سازی و چاپ نخست کتاب نهایت سپاسگزاریم را ابراز می‌دارند. از خوانندگان گرانقدر به پاس تهیه و مرور این اثر قدردانی می‌شود بویژه که با ارائه بازخوردهای سازنده ما را در بهبود این اثر و آثار آتی رهنمونگر باشند. ان شاء الله

نویسندگان